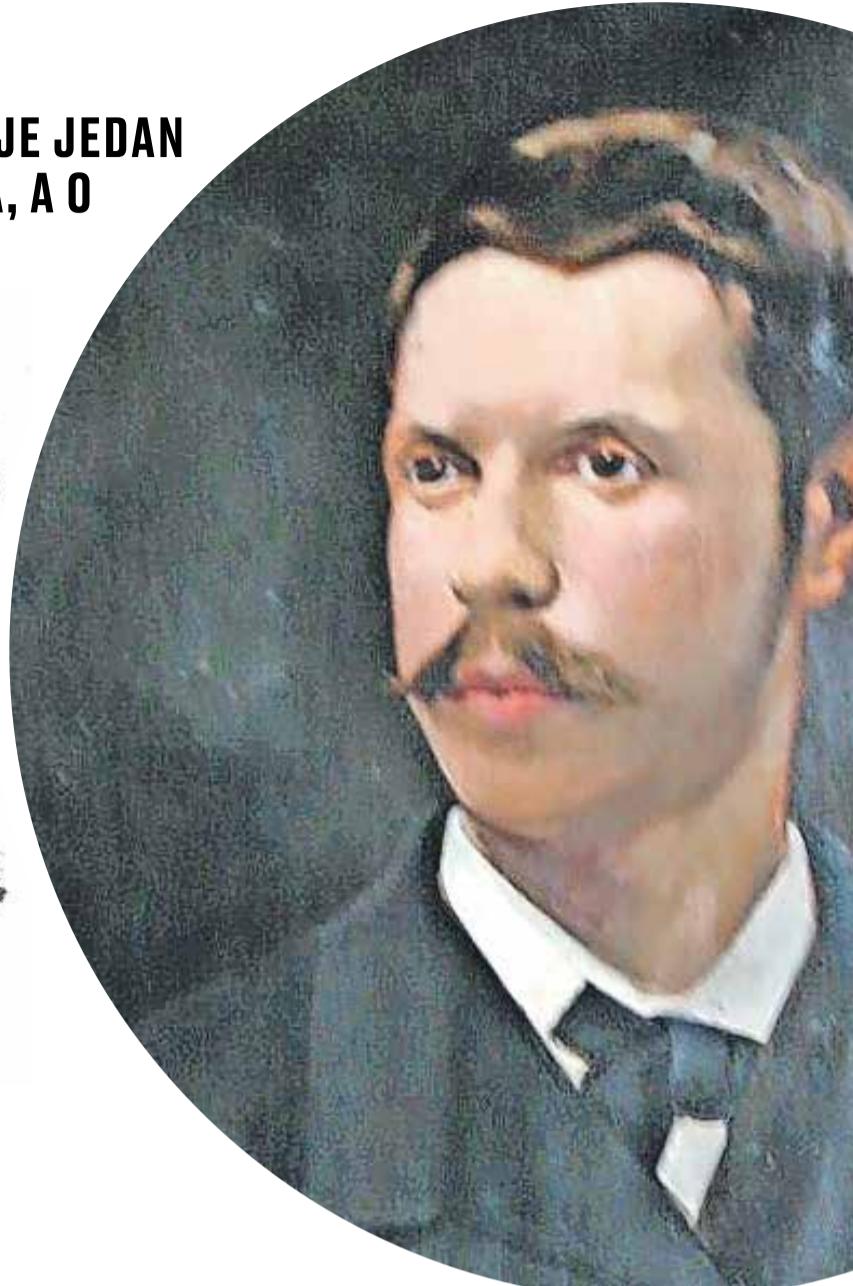

LUDWIG SALVATOR VON HABSBURG BIO JE JEDAN OD ZNAČAJNIJIH PROMOTORA JADRANA I DOMAĆEG TURIZMA, A O HRVATSKOJ JE NAPISAO SEDAM KNJIGA I DESET ČLANAKA

OPATIJA
Tu je boravio 1885. godine i ustvrdio je da je tamošnje more manje slano (što nije bilo istina)

Influencer iz 19. stoljeća svijetu otkrio Opatiju i Mljet

DORA KORETIĆ

Š

to bi Hrvatskoj 19. stoljeća trebala Hrvatska turistička zajednica pored Ludwiga Salvatora von Habsburga?

Svi influenceri ovog svijeta teško bi za domaći turizam napravili ono što je na prijelazu stoljeća činio ovaj bonvivan, preziratelj protokola i konvencijama neopterećen član ove poznate familije koji je, potkovani novcem, ugledom i slavom, diljem svijeta proširio dobar glas o svim čarima Jadrana.

Radio je to "po starinsku" – pisao putopise i novinske članake koje je nerijetko i sam ilustrirao, a arhitektura s Instituta za turizam Jasenka Kranjčević za njega će kazati kako je bio osobenjak u cijim radovima dominira vrlo široko i napredno shvaćanje potencijala prostora, tog ključnog elementa razvoja kvalitetnog turizma.

Kranjčević se njime pozabavila dok je istraživala povijest turističke arhitekture na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće kad je pronašla sedam Ludwigovih knjiga te deset člana-

ka objavljenih u časopisima Adria i Smotra dalmatinska.

Na temelju toga nastao je njen rad "Ludwig Salvator Habsburg i njegov doprinos razvoju turizma na hrvatskom Jadranu" objavljen u Godišnjaku njemačke zajednice koja vjerno čuva sjećanja na članove te familije.

Iz tih je knjiga i radova vidljivo kako je Ludwig Salvatore istočnom obalom Jadranu plovio taman u vrijeme stvaranja preduvjeta za razvoj turizma – doba je to stabilizacije vojno-političkih te društveno-gospodarskih prilika na ovom prostoru, uvažavanja značaja povoljne klime te atraktivnog prostora, ali i onog najvažnijeg, puštanja u promet željezničke pruge Trst – Beč – Budimpešta – Rijeka, kao i parobrodskih linija Trst – Kotor austrijskog Lloyda.

Istočna obala Jadrana tim je događajima ostala "poluzaboravljena zemlja" pa je Ludwig, boraveći u Opatiji i Puli, među prvima uvidio važnost promocije ovoga kraja kako ga ne bi zaobišli investitori.

U Puli će stoga 1891. godine suočnovati prvi domaći jaht klub naziva K.u.k Yacht Geschwader čiji će pokrovitelj osobno biti car Franjo Josip I., a Ludwig će u njemu sudjelovati sa svojom parnom jahtom Nixe, plovilom od 181 tone kojom će prepoloviti Sredozemlje i dobar dio svijeta, a sjedište pronaći na dalekim Balea-

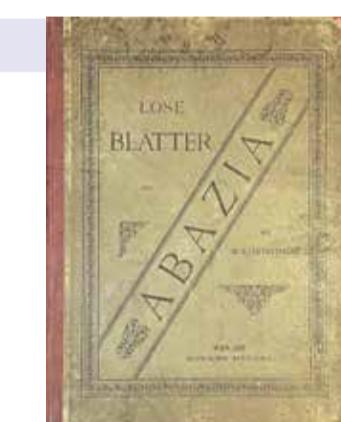
rima, gdje je familija Habsburg imala posjede.

U nekim se tekstovima spominje kako je Ludwigova jahta nalikovala Noinoj - navodno je njome putovao okružen životinjama, peradi, kozačima i majmunima, a spominju se čak i konji, iako je ovo posljednje manje vjerojatno.

U svijetu će tako naš Habsburg umjesto po promociji Jadranu biti poznat kao "kralj Majorce", no taj ga otok ipak neće držati previše prikovanog za kopno.

Salvatore Habsburg tako će redovito ispljavljivati svojom jahtom u potrazi za novim zanimljivim krajevima, okružen društvom od 20-ak pomagača, istraživača i članova posade s kojima će istraživati različite destinacije.

Njegova misija, priča Kranjčević, ići će puno dalje od pukog bilježenja zapaženog – Habsburg će s pomagačima redovito intervjuirati stanovnike i bilježiti njihove običaje, pro-

učavat će krajolik i specifičnu floru i faunu, ukazivat će na prostorne i regionalne karakteristike, ali često biti i kritičar s prijedlozima za poboljšanje i unapređenje prostora.

Osim Jadranu, proputovat će Norvešku i Njemačku, stići do Sjedinjenih Američkih Država, opisati karavanske puteve od Egipta do Sirije, pislati o Balearima i Sredozemlju.

Sirina njegova promišljanja bit će vidljiva i na jadranskom slučaju.

1878. godine izdat će grafičku mapu s nošnjama hrvatskog Jadranu koja i danas predstavlja zanimljiv

izvor informacija, a crteže nošnji, pod nadzorom samog Habsburga, radit će tadašnji umjetnici poput Emila Lauffera, Guida Manesa ili Pet Maixnera.

Do 1878. bit će objavljeno ukupno devet sveščića s 45 tabli bez teksta nastalih na temelju akvarela samog Ludwiga Salvatorea, a sadržavat će prikaz nošnji od Rijeke do Albanije te obuhvatiti nošnje Senja, Karlobaga, Paga, Zadra, Benkovca, Šibenika sve do Dubrovnika i Kotora.

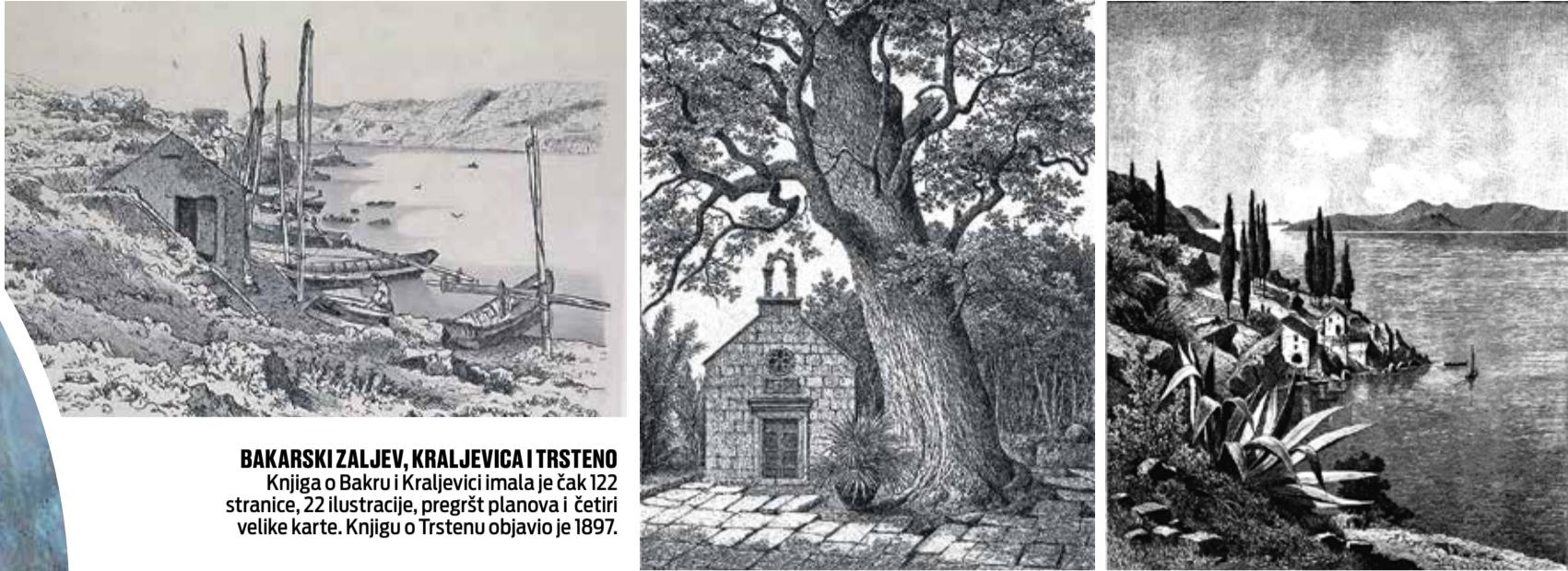
Značaj Ludwigove mape bit će potvrđen 1938. godine kad će splitski arhitekt Kamilo Tončić za Etnografski muzej otkupiti njen dio, dotiskati redne brojeve i hrvatske naslove te cijelu zbirku ukoričiti.

Pisat će potom o Bakru i Kraljevcima, a knjiga dugačka 122 stranice sadržavat će i 22 ilustracije, 31 tablicu, 14 malih planova, četiri karte i jedan veliki plan područja.

Za domaći turizma značajna će biti njegova opažanja o Opatiji, građu u kojem je boravio 1885. godine, a godinu kasnije objavio knjigu Lose Blatter aus Abbazia.

I ovdje će posebno do izražaja doći njegovo široko shvaćanje prostora – među njegovim zapažanjima, ističe se ono o niskoj slanosti opatijskog mora koja će se kasnije pokazati pogrešnom (budući vodići ipak će

BIO JE POZNAT KAO "KRALJ MAJORCE", A OSIM JADRANA PROPUTOVAO JE NORVEŠKU I NJEMACSKU, SAD, EGIPAT, SIRIJU...

BAKARSKI ZALJEV, KRALJEVICA I TRSTENO
Knjiga o Bakru i Kraljevici imala je čak 122 stranice, 22 ilustracije, pregršt planova i četiri velike karte. Knjigu o Trstenu objavio je 1897.

Habsburgov doprinos turizmu istraživala je Jasenka Kranjčević s Institutom za turizam

Radio je to "po starinski" – pisao putopise i novinske članke koje je nerijetko sam ilustrirao. U Puli je 1891. osnovao prvi domaći Jaht klub, čiji je pokrovitelj bio car Franjo Josip I. Putovao je vlastitom parnom jahtom nalik Ninoj jer je na njoj bilo životinja, a prijatelj mu je bio Jules Verne...

STON I PELJEŠAC
Pišući o ovom hrvatskom poluotoku, iznio je ideju kako bi se Pelješac trebao odvojiti od kopna i postati otokom, a pred samu smrt pisat će i o dubrovačkom kraju. Tu ga je ponajviše zanimalo Koločepski kanal i Elafiti

suggerirati visoki salinitet opatijskog mora), a komentirat će i kako Opatija nema kvalitetno pristanište za brodove na obali zbog čega turisti prvo pristaju uz udaljenu plutaču, a potom neorganiziranim barkarijolima pribiju do obale.

Zapazit će Ludwig i opatijske keste koji će se u budućnosti koristiti za promociju, a lovor će pak optužiti za učestale glavobolje i promjene raspoloženja domicilnih stanovnika opisivanih kao "njurgala".

Kranjčević ističe kako si zbog njegovih crteža i opisa Italije i okolice možemo vrlo vjerno predociti dijelove ovoga grada 1885. godine.

"Ostavljao je velik trag i dokaze vremena u kojem je živio, a njegovi radovi i danas izazivaju veliki interes znanstvenika, poglavito zbog njegovog širokog i sveobuhvatnog interesa, ali i kritika kojima je želio unaprediti krajeve koje je istraživao. Opatija se u vrijeme njegova posjeta snažno razvijala, a on je zbog svojeg velikog znanja o trendovima u ostaku svijeta itekako mogao pridonijeti razvoju toga kraja", kazala je Kranjčević.

1897. Ludwig Habsburg objavit će novu knjigu o Trstenu ilustriranu crtežima na drvu, a posebnu pažnju u njoj će posvetiti botaničkom vrtu grofa Gozzea koji u ljetnim vrućinama pruža hlad.

Desetak godina kasnije predmet njegova interesa bit će poluotok Pelješac pa će u jednoj knjizi dati i svoje viđenje gospodarskog razvoja ovega kraja.

Obogatit će je grafikama te presavijenim projektima koji će, među ostalim, podrazumijevati prokapanje poluotoka kako bi Pelješac u konačnici bio odvojen od kopna, a pred samu smrt pisat će i o dubrovačkom kraju.

Ovdje ga ponajviše zanima Koločepski kanal i Elafiti, posvetit će se kroz život i prezentacijom kulturne baštine otoka Badije, a važna su njegova zapažanja i o razvoju Makarske u smjeru morskog kupališta, o čemu će pisati za časopis Adria.

Kranjčević posebno ističe njegovu važnost po pitanju otoka Mljetu.

"Među prvima će spoznati važnost flore i faune ovog otoka pa će

tako već tada predlagati postupak proglašenja Mljeta otokom prirode, što će se puno godina kasnije i dogoditi", pojašnjava nam naša sugovornica.

Ta će se pažnja i briga koju posvećuje prirodi potvrditi i u naprima nevezanima uz Jadran, ali po kojima je u svijetu nešto poznatiji.

Odnosi se to na njegovo sjedište Majorcu, prostor čiju će floru i faunu opisati u devet knjiga dugačkom djelu "Die Balearen in Wort und Bild", među ostalim i zahvaljujući svojoj sposobnosti da se uvuče pod kožu lokalnom stanovništvu, nauči dijalekt i prihvati kulturu kraja u kojem boravi.

Prednost na tom putu dat će mu njegov status i obrazovanje. Studirao je filozofiju, pravo, prirodne znanosti i umjetnost u Pragu, a kao član kraljevske obitelji, piše Kranjčević, steći će čin brigadira i biti počasni vlasnik 58. pješačke pukovnije u Stanislasu.

Vrlo rano otkrit će čari putovanja, a među prvima će obići Trst i Istru da bi se kasnije odvažio i na znatno dulje ture.

Istovremeno, bit će počasni član šest akademija znanosti i tridesetak znanstvenih ustanova te pokrovitelj znanstvenih i umjetničkih projekata, kao i član geografskih i turističkih društava. Njegov krug prijatelja

i poznanika bit će iznimno širok, a zanimljivo će biti njegovo prijateljevanje s popularnim piscem Julesom Vernom. Dapaće, upravo će Ludwig Salvator biti inspiracija za protagonista Vernog romana Matijaš Sandorf, 27. po redu romana iz serije Neobična putovanja, baš će u Matijašu Verne opisivati hrvatske krajeve - pazinsku jamu i Kaštel, a spominjat će se Dubrovnik kao i Limski kanal.

Kranjčević napominje da se, zahvaljujući svojem položaju, ovaj Habsburg mogao prepuštiti lagodnom životu te je oda-brao snagu, energiju i nemirni duh usmjeriti na putovanja kojima je privlačio pozornost, ali i ostavio neizbrisivi trag zbog čega su njegovi radovi i knjige danas predmet interesa brojnih znanstvenika, posebno na području Austrije i Češke gdje se redovito objavljaju knjige i održavaju skupovi posvećeni njegovom liku i djelu.

Ludwig Habsburg pritom nije bio jedini član familije Habsburg koji je pisao putopise o Jadranu: činila je to i princeza Stephani posvetivši se ponajviše otočiću Lokrumu, jednako kao i Maksimilijan Habsburški.

Ipak, Ludwigov doprinos bio je iznimno velik – napisao je sve skupa deset putopisa o Jadranu, a s obzi-

rom na to da je ova forma dosad najstariji oblik turističke promocije, ne-ma sumnje koliki je njegov doprinos domaćem turizmu.

Njegova djela uvijek su pratili najvažniji izdavači pa su mu knjige objavljivane u više stotina primjera koja su nakladnici potom slali članovima carske obitelji i plemstvu, međunarodnim znanstvenicima i istraživačkim institucijama, a nerijetko su bile praćene i bogatim te iznimno vrijednim ilustracijama.

"Nije bio prvi, ali je definitivno bio jedan od značajnijih promotora Jadranu i domaćeg turizma", zaključuje Kranjčević.

Nije se bavila njegovim privatnim životom, ali pronašli smo informaciju kako u ljubavi baš i nije imao sreće.

Zaljubio se u rođakinju i nadvoj-votkinju od Austrije Matildu, no ona će tragično stradati s 18 godina.

Strastvena pušačica, od oca koji je zabranio pušenja pokušat će sakriti cigaretu prilikom čega će joj se zapaliti haljina, a mlada Matilda izgorjeti pred očima vlastite obitelji.

Njegova druga izabranica potom će 1905. godine stradati od lepre, a za Ludwiga se navodi da će iza sebe ostaviti dosta djece, ali uglavnom nepriznate.

Priznat je zato njegov doprinos turizmu pred kojim bi se danas mnogi mogli posramiti. 3